

Tatiana CHITII
Doctorandă
Universitatea de Stat din Moldova
Chișinău, Republica Moldova

Trasee traversabile și ne-traversabile în expresiile de mișcare fictivă din limba română

Rezumat: În articolul dat sunt analizate modalitățile de exprimare a mișcării fictive în engleză și româna, în special, cu scopul de a verifica nivelul de susceptibilitate a acestor limbi la un criteriu pertinent (raportat de Matsumoto) precum capacitatea subiectului gramatical al expresiei de mișcare fictivă (EMF) de a fi un traseu traversabil sau ne-traversabil. Studiul comparat al unui roman în limba engleză și a traducerii lui în limba româna are drept scop identificare nivelului de similitudini sau a eventualelor limitări de ordin tipologic (nelegate de simple preferință a traducătorului) în utilizarea EMF, precu și a efectelor produse asupra cititorului de diferențele în conceptualizarea situației în textul sursă și reconceptualizarea ei în textul țintă, ținând cont de specificul textului narativ.

Cuvinte cheie: mișcare fictivă, expresie de mișcare fictivă, trasee traversabile / ne-traversabile, condiția manierei, condiția traseului

Résumé: Cet article analyse les façons d'exprimer le mouvement fictif en anglais et en roumain, en particulier en ce qui concerne le niveau de leur sensibilité à un critère aussi pertinent (rapporté par Matsumoto) que la caractéristique des sujets grammaticaux des expressions de mouvement fictif (EMF) d'être parcourable (par ex. routes, chemins, etc.) ou non-parcourable (par ex., murs, clôtures, etc.). Partant de la comparaison de la traduction roumaine d'un roman anglais, l'étude vise à révéler le niveau de similitudes ou les éventuelles limitations typologiques (non seulement liées aux préférences du traducteur) des langues dans l'utilisation des EMF,

ainsi qu'à analyser les effets et les différences de conceptualisation de la situation dans l'original et de sa re-conceptualisation sur le lecteur dans la traduction, compte tenu de la spécificité du texte narratif.

Notre étude vise à vérifier si les différences informationnelles résultant de la traduction de la trajectoire et de la manière de se déplacer s'appliquent également à la traduction des expressions fictives de mouvement. L'intention est de savoir si le même gain et / ou la même perte d'informations a lieu dans la traduction des expressions de mouvement fictives anglaises que dans la traduction roumaine. À la suite de l'analyse, il a été constaté une perte générale d'information, ce qui s'est reflété à la fois dans la traduction du mode de déplacement et le transfert des routes complexes. Pour commencer, le traducteur roumain a laissé de côté des informations sur la manière de mouvement dans plusieurs des cas. Néanmoins, lorsque le traducteur a la possibilité d'utiliser un verbe neutre, décrivant le mouvement ou un verbe avec une modalité stylistique exprimée, il donne la préférence aux verbes dynamiques. Il a également été rapporté que le traducteur simplifie souvent les routes complexes décrites en anglais. C'était particulièrement évident dans les cas où le texte original utilise la capacité de l'anglais d'incorporer l'information de la manière dont se réalise le mouvement dans le verbe et d'utiliser des prépositions ou des satellites pour dessiner la route du mouvement, ce qui permet l'expression d'une route complexe en utilisant un seul verbe et quelques satellites, par ex: „Ralf saw a path *running from* the bold spot *down* a slope, *through* flowers, *round* and *down* the rock .../ Ralf zări o cărare ce *șerpuia* pornind din locul unde stăteau, *coborând* pe pantă *în josul* defileului, *printre* flori, *ocolind* în cercuri stânca...” Pour résoudre de telles situations, le traducteur décide parfois d'écraser les routes complexes décrites en anglais, en utilisant plusieurs verbes en roumain capables de fournir une image plus riche pour le décor que pour le mouvement. Les résultats de ces démarches nous orienteront vers de futures recherches.

Mots-clés: mouvement fictif, expression de mouvement fictif, routes parcourables / non parcourables, condition de manière, condition de chemin, verbes de manière, verbes de chemin

Abstract: This article analyses ways of expressing fictive motion in English and Romanian particularly with respect to the level of their susceptibility to such a pertinent criterion (reported by Matsumoto) as the characteristic of the grammatical subjects of Fictive Motion Expressions (FMEs) to be travelable (eg. roads, paths, etc) or non-travelable (eg. walls, fences etc.) paths. Based on the comparison of the Romanian translation of an English novel, the study aims to disclose the level of similarities or the eventual typological limitations (not just related to the translator's preferences) of the languages in using FME, as well as to analyze the effects the differences in conceptualization of the situation in the original and its re-conceptualization in the translation would have upon the reader, given the specificity of the narrative text. The paper concludes with a discussion of the findings and directions of future research.

Keywords: Fictive motion, fictive motion expression, travelable/non-travelable paths, manner condition, path condition

Introducere

În lucrarea dată ne propunem drept scop identificarea și analizarea exemplor de mișcare fictivă în baza unei opere literare originale *The lord of the flies* de W. Golding (și a traducerii ei în română de C. Popescu). Vom încerca să demonstrăm dacă diferențele raportate de lingvistul Yo Matsumoto în lucrarea sa *Subjective motion and English and Japanese verbs* (183-226) cu referire la distincțiile dintre subiectele gramaticale "traversabile" și "ne-traversabile" ale EMF japoneze versus engleze apar și în exemplele de MF românești. Ne vom axa în mod special pe exemplele de mișcare fictivă ce apar pe traseele ne-traversabile și pe complexitatea treaseelor în asemenea construcții.

Verbele de mișcare reflectă una din activitățile fundamentale ale omenirii – mișcarea. Aceste verbe sunt prezente în toate limbile lumii și prezintă structuri similare a extensiunii semantice inter-lingvistic. Atunci când este utilizat literalmente, un verb de mișcare descrie schimbarea unei entități fizice de la un loc în spațiu la alt loc în spațiu. Spre exemplu, *Ioana merge de la Suceava la Galați*, acest exemplu ne arată că agentul și-a început călătoria în punctul A (Suceava) și a sfârșit-o în punctul B (Galați), în drum

a trecut prin alte localități cum ar fi: Focsani, Adjud, Bacău și altele pâna a ajuns la destinație.

Atunci, însă când verbele de mișcare sunt folosite în sens figurat, ele nu au nimic în comun cu mișcarea fizică propriu-zisă. Spre exemplu: Vine Paștele, Zilele trec/pleacă.etc. În asemenea exemple nu observăm niciun fel de mișcare, însă, în primul exemplu timpul este subânțeles ca mișcându-se spre vorbitor, pe când în exemplul al doilea, timpul se mișcă dinspre vorbitor. Observăm că în unele limbi, verbul a merge (go, aller) a mers și mai departe adoptând funcții gramaticale suplimentare. Spre exemplu în Engleză și Franceză aceste verbe sunt indici ale viitorului: *Im going to visit my granny. Je vais visiter ma grand'mère.* În urma cercetărilor efectuate s-a ajuns la concluzia că la baza extinderii conotației verbului de mișcare se află metaforele conceptuale precum: *Timpul este spațiu / Time is space* sau *Schimbarea este mișcare / Change is motion* (Lackoff & Jahnson, *Metaphors we live by* 7-9), (Gibbs, *The poetics of mind* 3-16).

Extinderea semantică a verbelor de mișcare nu se limitează doar la limba engleza. Atunci când verbele de mișcare sunt examinate inter-lingvistic, observăm că numeroase limbi manifestă asemenea extindere. Spre ex.

În franceză – La route parcourt le long de la côte.

Română – Drumul rulează de-a lungul coastei.

Rusă – Дорога идет вдоль побережья.

Poloneză – Droga biegnie wzdłuż wybrzeża.

Observăm că în toate aceste limbi, exact așa ca și în engleză, verbele de mișcare sunt folosite de vorbitor sistematic pentru a reda cadrele spațiale staționare ce conțin configurații asemenea unor trasee (Matlock, *The Conceptual Motivation of Fictive Motion* 240). Enunțurile de mai sus, deși nu conțin mișcare la sensul ei propriu-zis, presupun un fel de mișcare implicită. Fenomenul folosirii verbelor de mișcare pentru a descrie configurații spațiale care nu implică mișcare de facto nici schimbare de stare, au fost studiate de lingviștii cognitiști timp de mai bine de 30 ani. Cognitivistul Leonard Talmy numește acest fenomen *mișcare fictivă/fictive motion* (*Toward a cognitive semantics*), Ronald W. Langacker îi spune *mișcare abstractă/abstract motion*, și Yo Matsumoto (*Op. cit.*) vine cu termenul de *mișcare subiectivă/ subjective motion*. Cea mai întrebuițată rămâne a fi denumirea dată de Talmy – mișcarea fictivă, care, pe larg vorbind, este definită de el ca: structuri lingvistice ce descriu mișcarea fără ca ea să fie fizic prezentă ”... linguistic instances that depict motion with no physical occurrence” (Talmy, *Fictive Motion in Language and „Ception”* 211).

El distinge un număr de categorii relativ diferite care implică aspecte ale mișcării atribuite obiectelor, stărilor și conceptelor abstracte imobile. Categoria de mișcare fictivă care prezintă cel mai mare interes este categoria căilor de coexistență/coextension paths, pe care Talmy o caracterizează în felul următor: "Coextension paths category depicts the form, orientation, or location of spacially extended object in terms of a path over the objects extent" (Talmy). Spre exemplu: "The fence zigzags from the plateau down into the valley./ Gardul coboară pornind de la platou spre vale în zigzag (Exemplu preluat din Talmy, *Towards a cognitive semantics*).

În exemplul dat ascultătorul/vorbitorul, având la bază subsistemul cognitiv de cunoștințe generale, înțelege că un gard nu se poate mișca, este staționar, totuși datorită celui de al doilea subsistem cognitiv, ce răspunde de înțelegerea literară și specifică a enunțului, înțelege ca el se "mișcă". Verbul de mișcare *zigzag*, împreună cu prepozițiile *from*, *down* și *into* – crează un sentiment de mișcare a gardului într-un anumit mod, de-a lungul unui anumit traseu, astfel caracterizând conturul și poziția lui. Enunțul similar: "The fence zigzags from the valley up to the plateau / Gardul urcă platoul în zigzag", evocă un sentiment al mișcării în direcție opusă. Aceste exemple demonstrează faptul că sentimentul de direcție poate fi cu ușurință impus asupra diferitor fenomene din viața noastră cu ajutorul instrumentelor lingvistice. Talmy explică folosirea expresiilor de mișcare fictivă în termeni de interferențe cognitive generale pentru dinamism în lingvistica și semantica conceptuală. El susține faptul că în limbă mișcarea fictivă apare preponderent mai des decât cea fictiv staționară (eg. *There stands a fence in a zigzag pattern at an angle between the plateau and the valley. / Gardul este pe un platou în formă de zigzag.*) (Talmy, *Cognitive Semantics: An Overview* 623). Cu alte cuvinte putem spune că expresiile lingvistice tind spre dinamismul conceptual. Potrivit lui Talmy (Talmy, *Toward a cognitive semantics*, v. 1 100-104), părtinirea cognitivă orientată spre dinamism vine de la distincția dintre modul de gândire fictiv și factiv. Primul este mai proeminent din punct de vedere perceptual, dar este mai puțin veridic, al doilea este mai veridic, dar e mai puțin proeminent perceptual. Modul de gândire fictiv îl depășește pe cel factiv în mod natural, deoarece noi, vorbitorii, ne axăm pe aspectele dinamice ale realității.

Langacker (1986, 2005, 2008) susține că atât reprezentarea fictivă cât și cea factivă implică un fel de *scanare mentală /mental scanning* de-a

lungul unui traseu. În cazul mișcării de facto, noi înțelegem mișcarea ”scanând” înaintarea agentului pe un traseu într-un timp de procesare/ preprocessing time. Într-un anumit moment de timp conceptualizatorul interacționează cu agentul în mișcare. Langacker susține că, de fapt, înțelegerea mișcării fictive implică aceleași operații mentale. Ceva asemănător unui agent/mover este o entitate statică întinsă în spațiu, spre ex. *un drum, o cărare, un gard*. etc. În loc de a urmări mișcarea agentului (care de fapt nu există), conceptualizatorul (vorbitorul/ascultătorul) scanează mental de-a lungul traseului, astfel obținând configurarea spațială a obiectului. Langacker (*Sequential and summary scanning: A reply* 574-579) propune termenul de **scanare sumară/summary scanning**. El presupune că înțelegerea unei astfel de configurații necesită un anumit timp de procesare pentru activarea completă a acesteia, în loc să se contureze instantaneu într-o existență deplină. Deci, înțelegerea devine progresiv mai complexă cu trecerea timpului de procesare, până când configurația completă este simultan activă ca un singur ”gestalt”, un tot întreg. El susține că deși mișcarea fictivă este una imaginară, înțelegerea ei își are rădăcinile în experiență (*Ibid.* 578-581). Mișcarea fictivă este un produs al subiectivității/subjectification în urma cărui mișcarea apare în felul în care vorbitorul/ascultătorul construiește configurația spațială a obiectului în mintea lui. Este felul în care conceptualizatorul vede cu ”ochii minții” un anumit traseu în spațiu.

Numeroși lingviști cognitivi sunt interesați de a înțelege ce motivează vorbitorul să folosească asemenea structuri semantice. Motivarea încorporează în sine o varietate de influențe referitoare la felul în care o limbă este folosită și structurată. Ea încearcă să explice cum funcționează limba și cum ea s-a schimbat în timp. Motivarea încearcă să analizează în ce măsură o anumită formă lingvistică are sens și poate fi observată și explicată într-o limbă sau inter-lingvistic. “Motivation concerns the extent to which a linguistic form or a set of linguistic forms makes sense or is explainable within a language or across multiple languages” (Matlock, *op. cit.* 221-248).

Să analizăm următoarele exemple (exemplele sunt preluate din sursa citată mai sus):

1. a. Sarah runs along the coast.
- b. The road runs along the coast.

În exemplul (1a) agentul (Sarah) își începe mișcarea într-un anumit punct, continuă să alerge de-a lungul țărmului și probabil se va opri într-un alt punct aflat pe țărm. Mișcarea ei are loc într-o anumită direcție în timp real formând un traseu care are un început și un sfârșit și alte puncte intermediare care conectează aceste două extremități. Exemplul (1b) pare a fi asemănător primului exemplu, deoarece în ambele cazuri este vorba de un traseu situate într-un cadru spațial, unica diferență între aceste două exemple este faptul dacă mișcarea *per se* apare sau nu.

În urma cercetărilor și experimentelor efectuate, Matlock ajunge la concluzia că expresiile/construcțiile de mișcare fictivă sunt motivate de abilitatea noastră cognitivă de a simula mental mișcarea de-a lungul unui traseu; și de dorința noastră naturală de a vorbi despre unde lucturile se află sau sunt localizate și încotro mergem în lume (*Ibid.* 23).

În articolul *Conceptual motivation of fictive motion*, T. Matlock ne prezintă o posibilă formă a construcțiilor de mișcare fictivă/fictive motion constructions. Ea studiază comportamentul și utilizarea acestor construcții și descrie structural lor. O construcție de mișcare fictivă are următoarele părți componente:

- Subiect/ subject noun phrase (NP)
- Verb de mișcare/ motion verb
- Structuri prepoziționale/ prepositional phrase (PP) sau un complement direct.

Spre ex. *The road runs along the coast*. Subiectul (road) reprezintă agentul/tragector (TR) care este, în cazul dat, o entitate liniară; verbul de mișcare care în înțelesul său direct ne arată schimbarea locului agentului și un complement direct care reprezintă punctul sau punctele de reper față de care este poziționat agentul. Matlock susține că Traseul este esențial atunci când construim expresiile de mișcare fictivă și trebuie să fie relative întins/lung. (*Ibid.* 229-234) Verbul de mișcare are și el un rol important oferind informație referitoare la forma traseului. Bazându-se pe această analiză și alte observații ale lingviștilor cognitivi, Matlock ajunge la concluzia că abilitatea oamenilor de a simula mișcarea fictivă motivează utilizarea construcțiilor de mișcare fictive în măsură în care acestea sunt corecte și acceptate lingvistic.

Mai mult decât atât, mișcarea fictivă deseori servește ca subiect de discuții în ceea ce privește înțelegerea și conceptualizarea realității care are loc în mod metaphoric, deoarece experiența mișcării își are rădăcinile

adâci în existența omenirii (Lakoff & Turner, *More than cool reason* 142). Fauconnier (*Mappings in Thought and Language* 177-181) susține că mișcarea fictivă, ca mod de exprimare, se bazează pe integrarea/sintetizarea conceptuală /conceptual integration, care redă mișcarea și imobilitatea în același timp. Contradicția aparentă a amestecului dintre mișcare și imobilitate este o consecință a sintetizării conceptuale, care permite diferitor spații mentale să se îmbine simultan pentru a forma o construcție mentală unică. Spre exemplu, procesul de îmbinare/blending permite integrarea conceptuală a formei unei mișcări prin spațiu cu forma spațiului a unui obiect. Fauconnier și Turner presupun faptul ca noi formulăm asemeni îmbinari/blends ale mișcării fictive, deoarece aceasta ne permite înțelegerea configurațiilor abstracte la nivel de “muritori de rând” (*Conceptual blending, form and meaning* 67-75).

Obstacole la construirea expresiilor de mișcare fictivă

În urma cercetărilor efectuate s-a demonstrat că alegerea verbelor de mișcare pentru expresiile de mișcare fictivă nu este una aleatorie sau ne semnificativă, ci este una limitată atât de regulile lingvistice cât și de cele conceptuale. Yo Matsumoto, un alt lingvist cognitiv remarcabil, analizează expresiile de mișcare fictivă inter-lingvistic, comparând engleza cu japoneza și distinge unele caracteristici importante ale acestor expresii. În primul rând, el face deosebirea dintre traseele traversabile/travelable paths, trasee de-a lungul cărora poate avea loc mișcarea de reală, spre ex. *drumuri, cărări, poteci* etc., și trasee ne-traversabile, entități alungite de-a lungul cărora mișcarea reală nu poate avea loc, spre ex. *garduri, pereți* etc. Matsumoto ajunge la concluzia că în limba japoneză nu pot fi folosite verbe de mișcare la descrierea traseelor ne-traversabile în același mod în care ele sunt folosite la descrierea traseelor traversabile. Alte trasee ne-traversabile, cum ar fi *firele* și *linia de frontieră*, admit folosirea unui număr restrâns de verbe, fenomen explicat de faptul că în limba japoneză anumite verbe nu pot fi folosite la descrierea mișcării de-a lungul unui traseu ce nu are o bază senzo-motorică (Matsumoto, *op. cit.* 213-217). În ceea ce privește limba Engleză, aceste restricții nu apar și numărul de verbe de mișcare, folosite la descrierea traseelor atât traversabile cât și ne-traversabile, nu este limitat. În cazul limbii spaniole, cercetarea și experimentele au fost efectuate de lingviștii Rojo și Valenzuela (*Fictive Motion in Spanish*, exp.1), s-a depistat că asemenea distincții nu sunt atât

de proeminente. Totuși, vorbitorii spanioli necesită mai mult timp pentru procesarea expresiilor de mișcare fictivă ce conțin trasee ne-traversabile decât a celor ce descriu trasee traversabile.

O altă diferență între expresiile traseelor de coextensie în engleză și japoneză constă în proprietățile aspectuale a verbelor ce reprezintă mișcarea fictivă în aceste limbi. Matsumoto (Matsumoto, *op. cit.* 204) divizează expresiile de mișcare fictivă în două tipuri:

I-ul tip sunt expresiile ce conțin proprietăți ale traseului – *Path condition*;
Al **II-lea tip** include expresiile ce conțin proprietăți ale modului sau manierei de mișcare – *Manner condition*.

Condiția traseului/Path condition spune că orice expresie de mișcare fictivă trebuie neapărat să conțină informație legată de traseu/direcție, care poate fi încorporată în verb sau relatată de o prepoziție sau structură adverbială. Spre exemplu (exemple preluate de la Matsumoto):

2. a. The road runs.
- b. The road runs along the coast.
- c. The road descends.

Dacă examinăm aceste exemple observăm că în exemplul (3a), verbul *run* are nevoie de o precizie legată de traseu/direcție, pentru a fi utilizat corespunzător într-o expresie de mișcare fictivă. Dimpotrivă, în exemplele (3b) și (3c), această informație este prezentă. În enunțul (b) direcția este redată de prepoziția *along* și punctul de referință *the coast*. În exemplul (c) direcția/traseul este încorporat în verbul de mișcare cu componenta care exprimă traseul (Bodean-Vozian 8) *ascend*. Condiția traseului nu trezește îndoiele deoarece ea este un element cheie în procesarea unui "traseu mental/imaginar", este o invitație pentru conceptualizator să "scaneze secvențial" lungimea unui obiect/entități într-o anumită direcție. Prezența lingvistică a traseului pare a fi consubstanțială și indispensabilă în aceste expresii.

Condiția modului/ manner condition este discutabilă. Matsumoto susține că atunci când un verb de manieră participă la formarea expresiei de mișcare fictivă, el neapărat trebuie să conțină ceva informație legată de anumite particularități ale traseului. Literalmente vorbind: "*no property of the manner of motion can be expressed unless it is used to represent some correlated property of the path*" (*Ibid.* 213).

3. a. The cyclist zig-zagged along the valley.
- b. The path zig-zagged along the valley.

În exemplul (4a) verbul zig-zag oferă informație despre modul în care a avut loc mișcarea executată de un o ființă umană. Atunci însă când vorbim despre un subiect neînsușit, ca spre ex. (4b), unde nicio mișcare *per se* nu are loc, informația redată de verb ține de forma generă a traseului. Să analizăm alte exemple:

4. a. The road plunged downhill.
- b. The road inched uphill.

Aceste enunțuri de asemeni ne furnizează anumite informații despre forma traseului. În (5a) verbul *plunge* include detalii suplimentare despre modul mișcării, și anume viteza, informație care poate fi cartată pe pantă drumului, astfel încât, înțelegem că drumul coboară foarte abrupt. Și invers, verbul *inch* redă o mișcare ”înceată, cu grijă”, această informație este cartată pe panta drumului presupunând că el urcă încetșor.

Referitor la diferențele ce apar între limbile japoneză și engleză, Matsumoto menționează faptul ca în engleză practic toate traseele (subiectele gramaticale) sunt potrivite pentru expresiile de mișcare fictivă, în timp ce în japoneză doar traseele traversabile, cele de-a lungul căror poate avea loc o mișcare reală, pot apărea în mișcare fictivă.

Teenie Matlock în lucrarea sa *The conceptual motivation of fictiv motion* vine cu o precizare în acest sens. Ea de asemeni divizează expresiile de mișcare fictivă din limba engleză în doua categorii (Matlock, *op. cit.* 232-233):

Tipul I include expresiile de MF ce conțin trasee asociate cu mișcarea de facto și ele acceptă folosirea verbelor de mod sau manieră a mișcării, cum ar fi *crawl* (a se târâ) sau *race* (a alegra):

5. a. The highway crwals through the city./ Autostrada se târa prin oraș.
- b. The highway races through the city./ Autostrada alerga prin oraș.

În ambele cazuri verbele de mișcare nu descriu un eveniment de mișcare propriu-zis. Dimpotrivă ele ne oferă informații despre cum mișcarea ar putea apărea sau cum este cunoscut că ea apare de-a lungul entității date – autostrada. Un verb de mișcare/ de manieră ne poate oferi, nu doar detalii despre viteză (repede sau încet), el poate arăta o stare emoțională sau fizică a celui pe care îl putem vedea mișcându-se de-a lungul uni traseu anume. Spre ex:

6. a. The footpath staggers from the bar to the outhouse. / Urmele se impleticeau de la teigheaua barului până la toaletă.

Verbul *stagger* (a se împletici) este asociat cu mișcare unei persoane în stare de ebrietate, respectiv putem scana cu "ochii minții" un anumit traseu a celui beat care merge haotic, în zig-zag, se împiedică sau chiar cade. Putem vedea acest traseu, aceste urme, în special într-o cârciumă, la o margine de drum, unde clienții intra cu picioare pline de noroi. Respectiv folosirea acestui verb de mișcare cere un anumit context. Nu putem spune ca urmele se împleticeau de la catedră până la decanat, chiar dacă am dori sa oferim enunțului sau descrierii o conotație poetică. În orice caz, verbele de manieră pot fi folosite în construcții care nu descriu mișcarea *per se* și ele oferă informații despre starea rezultantă a traseului, inclusiv forma sau felul în care obiectele ar putea ori s-au mișcat de-a lungul lui.

Al II-lea tip identificat de Matlock include construcțiile de mișcare fictivă, cu acele trasee de-a lungul cărora mișcarea de facto nu poate avea loc. Spre ex.,

7. The table goes from kitchen to the sliding doo. / Masa se întindea de la bucătărie până la ușa glisantă. (230)

Asemenea structuri nu permit folosirea verbelor de mișcare de manieră, deoarece niciun fel de mișcare nu se presupune și nu se cunoaște să fi apărut vreodată de-a lungul acestui traseu.

Dificultăți ce pot apărea la traducerea expresiilor de mișcare fictivă

În teoria sa Gândim pentru a Vorbi/ Thinking for Speaking theory (Slobin, *Thinking for speaking* 434-444), Dan Slobin, un alt lingvist cognitiv, decrie cum englezii și spaniolii atrag atenția la diferite aspecte atunci când descriu scene de mișcare. Atunci când vorbitorii englezii descriu o scenă vizuală ei se axează pe aspectele dinamice ale scenei, specificând care elemente anume se mișcă deseori descriind maniera sau modul în care are loc mișcarea. Vorbitorii spaniolii, însă, dau preferință descrierilor mai puțin dinamice, axându-se și oferind detalii despre aspectele statice ale scenei, lasând înțelederea mișcării la discreția ascultătorului. Astfel, utilizează mai puține verbe de mișcare decât englezii, folosind mai puține verbe de manieră și descriind trasee mai puțin complexe, adică mai simplificate. În urma analizării traducerilor anumitor lucrări, când s-a mers de la engleză spre spaniolă, Slobin ajunge

la concluzia că în spaniolă se observă o pierdere generală a informației în ceea ce privește atât traducerea verbelor de manieră cât și cea a traseului. La traducerea evenimentelor de mișcare, traducătorii spanioli au omis circa 50% de informație referitoare la verbele de manieră și au simplificat traseele engleze complexe în aproximativ 24% de cazuri. Și invers, atunci când vorbim de traduceri din spaniolă în engleză, traseele complexe sunt construite cu ușurință folosind numeroase prepoziții atribuite unui singur verb de mișcare.

Având la bază aceste date, Rojo & Valenzuela, au încercat să vadă dacă asemenea dificultăți vor apărea și la traducerea expresiilor de mișcare fictivă din engleză în spaniolă. În urma experimentului s-a dovedit faptul că la traducerea expresiilor de mișcare fictivă pierderea complexității traseului și verbele de manieră a fost considerabil mai mică decât la tradurea mișcării de facto. Aceasta se datorează faptului că atât traseul cât și modul de mișcare ocupă un rol esențial în construirea expresiilor de mișcare fictivă (Rojo, Valenzuela, *Fictive Motion in English and Spanish; Fictive Motion in Spanish*).

Având la bază aceste date, Rojo & Valenzuela, au încercat să vadă dacă asemenea dificultăți vor apărea și la traducerea expresiilor de mișcare fictivă din engleză în spaniolă. În urma experimentului s-a dovedit faptul că la traducerea expresiilor de mișcare fictivă pierderea complexității traseului și verbele de manieră a fost considerabil mai mică decât la tradurea mișcării de facto. Aceasta se datorează faptului că atât traseul cât și modul de mișcare ocupă un rol esențial în construirea expresiilor de mișcare fictivă (Rojo, Valenzuela, *Fictive Motion in English and Spanish; Fictive Motion in Spanish*).

Cazurile dubioase cum ar fi mișcarea sunetului sau a lichidului au fost excluse. Exemplele cu sunet implică un tip de mișcare care nu poate fi vizualizată, cele cu lichide prezintă neclarități deoarece nu putem bine defini dacă mișcarea se referă la traseul urmat de lichid sau la lichidul propriu-zis.

Unul din scopurile propuse în urma citirii originalului și a traducerii a fost de a demonstra, în baza exemplurilor identificate, nivelul de similitudini sau a eventualelor limitări de ordin tipologic (nelegate de simpla preferință a traducătorului) în utilizarea EMF, precum și a efectelor produse asupra cititorului de diferențele în conceptualizarea situației în textul sursă și reconceptualizarea ei în textul țintă, ținând cont de specificul textului narativ. Având la bază concluziile lui Yo Matsumoto, precum că limba

japoneză nu permite construirea expresiilor de mișcare fictivă pe trasee ne-traversabile, am încercat să vedem dacă acest fapt este valabil și pentru limba română în raport cu engleza.

În urma analizării exemplurilor identificate s-a ajuns la concluzia că limba română cu ușurință permite folosirea construcțiilor de mișcare fictivă de-a lungul traseelor ne-traversabile. Cele mai reprezentative exemple ar fi:

a. The palm line was running along the path (p. 7);	a. Linia palmierilor se întindea de-a lungul plajei (p.12).
b. The top of the mountain was sliding sideways (p. 135)	b. Vârful muntelui aluneca într-o parte... (140).
c. There were only few more yards of stony ground, then the two sides of the island came together (p.113).	c. În fața lor se întindeau doar câțiva metri de teren stâncos, iar apoi cele două laturi ale insulei se uneau... (118).
d. ... a steep slope up to the shattered rocks that crowned the bastion (p.115).	d. ... apoi o costiță abruptă urca stâncile sfărâmate care încununau bastionul (p.120).

După cum observăm în exemplul (a) *linia palmierilor* este un traseu ne-traversabil, de-a lungul căruia mișcarea de facto nu poate avea loc. Exemplele (b), c) și (d) pot fi tratate ca și trasee greu de traversat sau chiar ne-traversabile, însă traducătorul cu ușurință folosește verbe de mișcare în aceste situații statice pentru a conferi narațiunii un element de dinamism, volum și viață.

Un alt scop propus este de a vedea dacă traseele descrise în opera originală apar în aceeași complexitate la traducere. Experimentele efectuate de lingviștii altor limbi romanice cum ar fi spaniola și franceză ne arată faptul că traducătorii tind să simplifice traseele complexe engleze la traducere, astfel omițând anumite detalii despre traseu pe care le consideră mai puțin importante. Abilitatea limbii engleze, numită limbă *satelit* de Talmy 2000, *Towards a cognitive semantics*, vol.2, (221-223)¹ de a încorpora informația despre modul de mișcare în verb și de a relata direcție cu

1. Talmy clasifică limbile dihotomic în *Satellite-framed languages/* S-languages (Limbi satelit), în care direcția sau traseul de mișcare este codificat în sateliți, și *Verb-framed languages/* V-languages (Limbi Verbale), în care traseul sau direcția de mișcare este codificată în verbe, bazată pe relația sistematică dintre formele de suprafață și componentele de sens ale evenimentelor de mișcare în limbi.

ajutorul unui satelit (ex. prepoziții) pentru a reda forma traseului, permite formarea traseelor complexe utilizând doar un singur verb căruia sunt atribuiți numeroși sateliți, adică prepoziții. Spre ex:

- a. ... a great platform of pink granite **thrust up** uncompromisingly **through** the forest and terrace **down through** sandy lagoon to make a raised jetty four feet high (p. 6).
- b. Ralf saw a path **running from** the bold spot on which they stood **down** a slope or a gully, **through** flowers, **round** and **down** the rock where the scar started (p. 27).

Traducătorul de limbă română tinde însă să zdrobească acest traseu folosind câteva verbe ce oferă o descriere mai amplă a situației decât a mișcării:

- a. O platformă uriașă de granit **își croia drum** prin pădure, prin terasă, apoi **cobora** prin nisip și prin lagună la un chei suspendat de peste un metru (p. 11).
- b. Ralf zări o cărare ce **șerpuia** pornind din locul sterp unde stăteau, **coborând** pe pantă **în josul** defileului, **printre** flori, **ocolind** în cercuri stânca de la care pornea brazda (p. 33).

În exemplele englezești observăm cum traseul este lesne construit de sateliții atribuiți singurului verb existent în frază. În exemplele românești, dimpotrivă, traducătorul recurge la folosirea mai multor verbe sau a gerunziului.

În concluzie putem spune că traducătorul a fost destul de fidel atunci când a tradus construcțiile de mișcare fictivă în română, construind cu grijă traseele pentru a le păstra structura cât mai aproape de cele originale. Deasemeni observăm că atunci când traducătorul are opțiunea de a folosi un verb neutru de mișcare sau unul cu o modalitate exprimată, el dă preferință verbelor dinamice pentru a oferi mai multă viteză și dinamism narațiunii cu scopul de a crea în fața ”ochilor minții/mind’s eyes”² (Mishra & Singh, *Simulating motion in figurative language*

2. “Ochii minții” este o metaforă care se vede atunci când este măsurată reacția ochilor la procesarea EMF. Cercetătorii Niharica Singh și Ramesh Kumar Mishra, în lucrarea *Simulating motion in figurative language comprehension*, au demonstrat experimental mișcarea ochilor în momentul procesării EMF, fapt care ne arată că la înțelegerea acestor expresii este activat nu doar creierul ci și alte elemente fiziologice precum mișcarea ochilor.

comprehension 22) cititorului țintă un univers narativ similar universului narativ pe care și-l crează cititorul textului original. Putem spune că traducătorul reușește să construiască un univers narativ plin de dinamism și viteză fără a pierde din viteza universului narativ original astfel încât cititorului textului tradus derulează și procesează textul în același mod în care îl face cititorul textului original. Numărul mai mare de exemple de MF românești față de cele englezești ne vorbește despre faptul că limba română permite utilizarea acestor construcții.

Analiza dată a fost una experimentală și premergătoare cercetării care va urma și de aceea prezintă unele imprecizii. În primul rând, romanul "Împăratul muștelor" este unul plin de acțiune, deci de mișcare de facto astfel încât rolul de bază al autorului a fost de a reda mișcare *per se* cât mai detaliat și mai dinamic, lăsând descrierea anturajului pe locul doi. Din acest motiv numărul exemplelor de mișcare fictivă este considerabil mai mic față de numărul exemplelor de mișcare de facto.

O altă imprecizie ar fi faptul că a fost folosită doar o singură traducere, deci nu putem susține cu fermitate că limba română permite unele construcții sau altele, ori dacă decizia folosirii unor construcții de mișcare fictive sunt impuse de limbă sau țin de alegerea traducătorului.

Bibliografie

- Fauconnier, Gilles, *Mappings in Thought and Language*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, p. 149-186.
- Fauconnier, Gilles, & Turner Mark, *Conceptual blending, form and meaning*, 1997, p. 57-86.
- <https://tecfa.unige.ch/tecfa/mal/tt/cofor-1/textes/Fauconnier-Turner03.pdf> (accesat pe 9 mai 2019).
- Gibbs, Raymond W. Jr., „Metaphor and thought: The State of Art”, in *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, p. 3-13.
- Gibbs, Raymond W. Jr. *The poetics of mind: Figurative thought, Language and Understanding*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994a
- Gibbs, Raymond W. Jr. "Figurative thought, and figurative language", in Morton A. Gernsbacher (ed.), *Handbook of Psycholinguistics*, San Diego, CA: Academic Press. 1994b, p. 411-446.
- Lackoff, George, Turner, Mark, *More than cool reason*, Chicago, University of Chicago Press, 1989.

- Lakoff, George, *Metaphor and thought*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.
- Lakoff, George, Johnson, Mark, *Metaphors we live by*, Chicago, University of Chicago Press, 1980, p.136-202.
- Jackendoff, Ray, *Semantics and cognition*, Cambridge, MIT Press, 1983.
- Langacker, Ronald W., "Abstract motion", in *Proceeding of the annual meeting of the Berkeley Linguistic Society*, 1986, p.455-471.
- Langacker, Ronald W., "Dinamicity, fictivity and scanning: The imaginative basis of logic and linguistic meaning *Grounding Cognition: the Role of Perception and Action in Memory, Language and Thinking*", 2005, p. 164-197
- Langacker, Ronald W., "Sequential and summary scanning: A reply.", 2008, p. 571-584.
- Matlock, Teenie, "The Conceptual Motivation of Fictive Motion", in Radden, Gunter/Klauss-Uwe Panther (eds), *Studies in Linguistic Motivation*, Berlin, Mouton de Gruyter, 2004, p. 221-248.
- Martinez-Losa, Jimenez, Neolia, "Towards a Typology of Fictive Motion Events: Review of Existing proposals and Presentation of New Perspectives", <http://docplayer.net/118335421-Descriptions-of-motion-and-travel-in-jaminjung-and-krio.html> (accesat pe 9 mai 2019).
- Matsumoto, Yo, „Subjective Motion and english and Japanese Verbs”, in *Cognitive Linguistics*, 7(2), 1996, p.183-226.
- Mishra, Ramesh Kumar & Singh, Niharika, "Simulating motion in figurative language comprehension", <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3048349/> (accesat pe 9 mai 2019).
- Rojo, Ana, Valenzuela, Javier, „Fictive Motion in English and Spanish” in *International Journal of English Studies*, 3/20, 2003, p. 125-151.
- Rojo, Ana, Valenzuela, Javier, „Fictive Motion in Spanish: Travellable, non-travellable and path-related manner information”, https://www.academia.edu/16900280/Fictive_Motion_in_Spanish_travellable_non-travellable_and_path-related_Manner_information (accesat pe 9 mai 2019).
- Slobin, Dan, "Thinking for speaking", in *Proceedings of the Thirteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 1987, p. 435-444.
- Slobin, Dan, "Two Ways to Travel: Verbs of motion in English and Spanish", in John J. Gumpers and Stephen C. Levinson (eds.), *Grammatical Constructions: Their Form and Meaning*, New York, Oxford University Press, 1996, p. 195-219.
- Talmy, Leonard, "Fictive Motion in Language and 'Ception'", in Paul Bloom, Marry A. Peterson, Lynn Nadel and Merrill F. Garret (eds.), *Language and Space*, Cambridge, MA: MIT Press, 1996, p. 211-276.
- Talmy, Leonard, *Toward a cognitive semantics*, v. 1, Cambridge, MIT Press, 2000a.
- Talmy, Leonard, *Toward a cognitive semantics*, v. 2, Cambridge, MIT Press 2000b.

La contribution de la bibliothèque à l'affirmation de la diversité culturelle

Talmy, Leonard, "Cognitnitve Semantics: An Overview", in Maienborn, von Heusinger and Portner (eds.), *Semantics* de Gruyter, 2011, p. 622-642.

https://www.researchgate.net/profile/Dan_Slobin/publication/287730069_Thinking_for_Speaking/links/569d480d08aed27a702f9dfd/Thinking-for-Speaking.pdf (accesat pe 9 mai 2019).

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13658816.2018.1498503> (accesat pe 9 mai 2019).

<http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A1666/pdf> (accesat pe 9 mai 2019).